

به نام خدا

بررسی میانجیگری به عنوان جلوه‌ای از عدالت کیفری در بین روستاییان و عشایر استان خوزستان

مؤلفان:

میلاد حاجری

فریده کازرونی غامدی

انتشارات بین‌المللی گیوا

سرشناسه : حاجری، میلاد، ۱۳۶۶ -
 عنوان و نام پدیدآور : بررسی میانجیگری به عنوان جلوه‌ای از عدالت کیفری در بین روستاییان و
 عشایر استان خوزستان / مولفان میلاد حاجری، فریده کازرونی غنیفون.
 مشخصات نشر : تهران: گپوا؛ باشگاه پژوهشهای علمی ساداکو، ۱۳۹۵.
 مشخصات ظاهری : ۱۰۰ ص.
 شابک : ۸۰۰۰۰ ریال : 978-600-8408-30-7
 وضعیت فهرست : فیا
 نویسی :
 یادداشت : کتابنامه: ص. [۹۳] - ۹۶؛ همچنین به صورت زیرنویس.
 شناسه افزوده : کازرونی غنیفون، فریده، ۱۳۴۲ -
 رده بندی کنگره : HV۸۶۸۸/ح۲ب۴ ۱۳۹۵
 رده بندی دیویی : ۳۶۴/۶۸۰۹۵۵
 شماره کتابشناسی ملی : ۴۲۳۳۸۷۶

عنوان کتاب : بررسی میانجیگری به عنوان جلوه‌ای از عدالت کیفری در بین روستاییان و
 عشایر استان خوزستان
 مولف : میلاد حاجری، فریده کازرونی غنیفون
 ناشر : انتشارات بین‌المللی
 همکار ناشر : باشگاه پژوهشهای علمی ساداکو
 مدیر اجرایی : محمدصدیق سپهری نیا
 مشاور پژوهشی : روح الله تقی نژاد
 طراح جلد : آریتا گوهری
 صفحه آرا : فاطمه ماهر
 سال و نوبت چاپ : ۱۳۹۵ / اول
 شمارگان : ۱۰۰۰
 شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۸۴۰۸-۳۰-۷
 قیمت : ۸۰۰۰۰ ریال
 آدرس : میدان انقلاب، ضلع شمال غرب میدان، جنب بانک رفاه، پلاک ۵۹.
 طبقه ۲، واحد شرقی
 تارنما : www.sadako.ir

فهرست مطالب

۷.....	مقدمه
--------	-------

فصل اول: عدالت ترمیمی

۱۳.....	مفهوم عدالت ترمیمی
۱۵.....	تبیین عدالت ترمیمی
۱۷.....	ارزشها و اهداف عدالت ترمیمی
۱۸.....	اصالت روابط شخصی
۱۸.....	جبران
۱۹.....	باز پذیری
۲۰.....	مشارکت
۲۱.....	اصول عدالت ترمیمی
۲۲.....	اصول عدالت ترمیمی در رابطه با بزه دیده و بزهکار
۲۳.....	اصول ناظر به مبانی نظری عدالت ترمیمی
۲۵.....	اصول ناظر به اجرای عدالت ترمیمی
۲۸.....	تاریخچه
۲۸.....	تاریخچه عدالت ترمیمی
۳۲.....	سیر تاریخی رسیدگی به جرم

فصل دوم: میانجیگری کیفری

۳۷.....	مفهوم میانجیگری کیفری و انواع آن
۴۱.....	تبیین میانجیگری کیفری در قانون آیین دادرسی کیفری

۴۷.....	تاریخچه میانجیگری
۴۸.....	اهداف، مزایا و فرایند میانجیگری کیفری
۴۸.....	اهداف میانجیگری
۴۸.....	اهداف میانجیگری کیفری در قبال بزه دیده
۵۰.....	اهداف میانجیگری کیفری در قبال بزه کار
۵۱.....	اهداف میانجیگری کیفری در قبال جامعه محلی
۵۱.....	اهداف میانجیگری در قبال نظام عدالت کیفری
۵۲.....	مزایای میانجیگری
۵۲.....	هزینه
۵۳.....	کنترل
۵۳.....	پذیرش
۵۴.....	کاربردها
۵۴.....	فرایند میانجیگری
۵۴.....	اخذ یا ارجاع پرونده
۵۵.....	آمادگی برای میانجیگری
۵۵.....	میانجیگری
۵۶.....	پی گیری
۵۶.....	مهمترین روشهای میانجیگری کیفری
۵۶.....	جلسات گفتگوی گروهی خانوادگی (نشست)
۵۷.....	تاریخچه روش نشست
۵۸.....	اهداف روش نشست
۵۸.....	فرایند اجرای روش نشست
۶۰.....	ارزیابی روش نشست
۶۰.....	حلقه های اصلاح و درمان و سازش
۶۱.....	اصول و اهداف روش حلقه ها یا محافل
۶۲.....	فرایند اجرای برنامه حلقه ها یا محافل
۶۳.....	ارزیابی برنامه حلقه ها یا محافل

۶۹.....	مقدمه
۷۱.....	وظایف شورا
۷۲.....	میانجی‌گری کیفری، ساز و کار دیرین حل منازعات
۷۷.....	مرحله اقدامات پیش از میانجی‌گری
۷۸.....	مرحله میانجی‌گری و گفت‌وگو
۷۹.....	مرحله بی‌گیری نتایج حاصل از میانجی‌گری
۸۰.....	مهمترین آیین میانجی‌گری کیفری در استان خوزستان
۸۳.....	آیین فصل
۸۷.....	آیین خون
۸۹.....	نتیجه‌گیری
۹۳.....	منابع و مأخذ

به اعتقاد بسیاری از طرفداران عدالت ترمیمی، میانجی‌گری قدیمی‌ترین و تأثیرگذارترین روشی است که امروزه نیز در نقاط مختلف دنیا مورد استفاده قرار گرفته و از جهات مختلف از سایر روش‌ها متمایز است. به یک معنا، می‌توان میانجی‌گری را سنگ بنا و جانیامیه عدالت ترمیمی دانست. در روش میانجی‌گری فضایی ایجاد می‌شود که بزه‌دیده و بزه‌کار بتوانند به‌صورت رو در رو، بدون هر گونه فشار و اعمال نظر دستگاه کیفری با یکدیگر گفت‌وگو می‌نمایند؛ بزه‌کار از چگونگی وقوع جرم و دلایل و انگیزه‌های خرم از ارتکاب آن، و بزه‌دید از خسارت وارد ناشی از بزه‌دیدگی و نیازها و خواسته‌های خود سخن گفته، روند سازش و حل و فصل اختلافات را پی‌گیری می‌نمایند. در این بین شخص ثالثی که بی‌صرف و فاقد نافع در ماجرا است (میانجی) جریان گفت‌وگو را هدایت و مدیریت می‌کند. بررسی‌ها حاکی از آن است که این روش در نقاطی که زندگی قبیله‌ای دارند، وجود داشته و دارد. امروزه با شهری شدن جوامع و روند جهانی شدن، استقلال از میانجی‌گری کمتر به چشم می‌خورد و تعمیم این فرایند به نهادهای رسمی، غیر رسمی می‌تواند گام مهمی در راستای پیشبرد اهداف عدالت ترمیمی تلقی شود.

دقت نظر در سنت‌ها و آیین‌های تاریخی اقوام مختلف، آشاف می‌گرداند که میانجی‌گری فرایندی نوین از ساز و کارهای دیرین حل و فصل منازعات است که در قالب نهادهای مختلف ظهور و بروز پیدا کرده است. با بررسی مبانی اعتقاد و عرفی کشورمان، تقارن و هم‌انندی ویژه‌ای بین آموزه‌های دینی و آداب و رسوم کهن ایرانی و مبانی نهاد میانجی‌گری دیده می‌شود. به گونه‌ای که در توصیه‌های دینی، اصطلاحاتی از قبیل شفاعت و وساطت که دارای معانی مشابه میانجی‌گری است، مورد تأکید قرار گرفته است. در نوشتار حاضر برآنیم تا با تبیین مفهوم میانجی‌گری و سیر تحولات تاریخی این نهاد و مراحل اجرای این فرایند و ذکر اصول و مبانی و اهداف میانجی‌گری، انتقادات وارد بر این مکتب را مورد بررسی قرار می‌دهیم.

در گذشته وقتی جرم اتفاق می‌داد از نظر شخص مرتکب و عمل مجرمانه بررسی می‌شد، با ایرادهای مختلفی که متوجه کارآیی و عملکرد آنها شد، جرم‌شناسان مکتب بزه‌دیده‌شناسی را مطرح کرده‌اند. در بزه‌دیده‌شناسی هدف جبران خسارت بزه‌دیده است. عدالت ترمیمی، جنبشی نوین در حوزه

جرم شناسی است. از آنجا که جرم موجب جریحه دار شدن وجدان جامعه و اختلال در نظم اجتماعی می شود دستگاه عدالت قضایی را بر آن می دارد تا آسیب های به وجود آمده را ترمیم کند و طرفین نیز مجاز به مشارکت در این فرآیند خواهند بود. عدالت کیفری نیز از حدود دو دهه ی پیش ، به تدریج درهای خود را تحت شرایطی به روی مشارکت مردمی که " میانجیگری یکی از نمودهای آن است باز کرد میانجیگری به معنای فرایند سه جانبه ای است که با وجود بزه دیده، بزهکار و شخص ثالث به عنوان میانجیگر تشکیل می شود، میانجی گری کیفری به دو دسته تقسیم می شود : (۱) میانجی گری کیفری (جامعوی ۲) میانجی گری کیفری دولتی و از نظر دیگر می توان آن را به تحت نظر دادسرا و خارج از دادسرا تقسیم نمود .

در قانون آیین دادرسی کیفری میانجیگری در ماده ۸۲ در جرایم تعزیری درجه ۶، ۷، ۸ پیش بینی شده و منوط به موافقت طرفین است.

در متن ماده ۸۲ قانون آیین دادرسی کیفری، جریحه دار شدن، تا سقف چهارماه برای تحصیل گذشت شاکی و جبران خسارت ناشی از جرم و تا سقف شش ماه برای حل و فصل شکایت از طریق ارجاع به « میانجیگری » و شورای حل اختلاف تخصیص یافته است. نفس پیش بینی این مدت طولانی ده ماهه با صراحت ماده ۳ همین قانون ، دایر بر لزوم رسیدگی در کوتاه ترین مدت و جلوگیری از اختلال یا طولانی شدن فرآیند دادرسی کیفری در تضاد آشکار است.

با این همه ، حتی اگر تعریف روشنی هم از میانجیگری و مبانی آن ارائه می شد و یا زمان و مرحله ارجاع به میانجیگری دقیقاً مشخص می شد بازهم سوابق منفی از قبیل اختلال در روند دادرسی، ارجاع ارجاع اجباری پرونده ها ، آن هم خارج از صلاحیت شورا های حل اختلاف در استان های اردبیل و گیلان همچنان باقی است و این روند باعث نگرانی ما شده است مخصوصاً اینکه در ماده ۸۲ فوق ، مجدداً قضیه ارجاع به شوراهای حل اختلاف پیش بینی شده با این تفاوت که مدت این ارجاع از دو ماه قبلی که در ماده ۱۲ شورای حل اختلاف مد نظر بوده به ۱۰ ماه افزایش یافته است چه برسد به این که کلی گویی ها و ابهامات دیگر موجود در متن ماده فوق ممکن است زمینه سوء استفاده افراد سود جو را از این مدت ده ماهه قانونی ماده ۸۲ فراهم کند. عنوان توجیهی جلب رضایت شاکی نیز برای رفع نگرانی ما کفایت نمی کند چرا که مشابه این محدودیت های ظاهری در

مواد ۸ و ۱۲ پیش گفته در متن قانون شورای حل اختلاف لحاظ شده بود ولی در مقام اجرا به هیچ کدام از محدودیت های قانونی توجه نکرده اند.

با همه ابهامات و نگرانی ها، گنجاندن اصل « میانجیگری » در متن قانون آیین دادرسی کیفری جدید، گرایش به سمت وسوی پایه ها و مبانی عدالت ترمیمی و مبانی آن را گواهی می دهد. امید است جامعه ما از تحولات زمان، بخصوص پیشرفت علوم در جرم شناسی استفاده کند و بتواند با رفع مشکلات، پیش زمینه های لازم فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی را نیز تدارک ببیند و با تلفیق ره آوردهای نو، حقوقی و تجارب روز آمد بشری همچنان گشاینده راههای نو برای نسل آینده باشد.

استفاده از راهکارهای جایگزین حل و فصل اختلافات در امور کیفری چند تفاوت اساسی با راهکارهای حقوقی دارد، اصولاً از ماه ترمیم کیفری استفاده از میانجیگری، داوری و یا سایر روش های حل و فصل اختلافات باید به شیوه ای نظام مند صورت بگیرد، به عبارت دیگر نخستین و بارزترین تفاوت استفاده از راهکارهای جایگزین حل و فصل اختلافات در امور کیفری نسبت به موضوعات و دعاوی مدنی نظام مند بودن آنها نسبت به راهکارهای داوری و روش های مورد استفاده در حقوق مدنی و آیین دادرسی مدنی است.

واژه نظام مند در این جا به معنای ابتدای میانجیگری کیفری را یا هر راهکار دیگر قابل استفاده جهت فیصله دعاوی کیفری بر اصول حاکم بر نظریه عدالت ترمیمی می باشد. به طور مثال یکی از اهداف عدالت ترمیمی بازپروری بزهکار است، نظام مند بودن میانجیگری در امور کیفری بدین معناست که میانجی و یا شخص ثالث نمیتواند این هدف را نادیده گرفته و تصمیم اتخاذ کند موجبات طرد اجتماعی بزهکار را فراهم سازد، اما چرا استفاده از راهکارهای جایگزین حل و فصل اختلافات در امور کیفری اهمیت زیادی دارد و دلایل نظام مند بودن روش های جایگزین حل و فصل اختلافات در امور کیفری چیست؟ ضمن آنکه یکی دیگر از سؤالاتی که در این زمینه ممکن است مطرح گردد این است که راهکارهای ارائه شده قانون جدید آیین دادرسی کیفری ایران چگونه موجبات نظام مند شدن فرایند میانجیگری را فراهم خواهد ساخت و تا چه اندازه با اصول و مبانی حاکم بر نظریه عدالت ترمیمی هماهنگی دارد؟

در این نوشتار سعی خواهد شد تا با در کنار هم قرار دادن موضوعاتی مانند اصول عدالت ترمیمی، راهکارهای اجرای عدالت ترمیمی، ماهیت میانجیگری کیفری و نقش آن در اجراسازی نظریه عدالت ترمیمی و جایگاه میانجیگری در نظام حقوقی ایران، ارزش و اهمیت میانجیگری به عنوان یکی از راهکارهای جایگزین نظام دادرسی رسمی در نظام حقوقی کشورمان را مشخص کنیم، و در نهایت به تجزیه و تحلیل داده های آماری با توجه به آنچه در پرسشنامه هایی که از طریق مصاحبه با افراد چندین روستای استان خوزستان انجام شده است به نقش میانجیگری کیفری در این استان بپردازیم با توجه به گستردگی و دین استان خوزستان و جمعیت زیاد روستایی این استان و آداب و رسوم مختلف مطمئناً تضاد های اجتماعی و محلی در این مناطق زیاد است که مهمترین راهکار در جهت برخورد و حتی پیشگیری از این تضاد ها میانجیگری کیفری می باشد که از طریق نشت و گفتگوی بزرگان و ریشفیدان یا به اصطلاح سیوخی این مناطق صورت می گیرد.